

Ігнат Анацэвіч: жыццёвы шлях, педагагічная і навуковая спадчына: матэрыялы рэгіянальнай навуковай канферэнцыі (Малая Бераставіца, 21 кастрычніка 2005 г.), Гродна 2008, 131 с. Наклад 100 асобнікаў.

27 кастрычніка 2005 года ў вёсцы Малая Бераставіца адбылася рэгіянальная навуковая канферэнцыя „Ігнат Анацэвіч: жыццёвы шлях, педагагічная і навуковая спадчына”, прысвечаная 225-годдзю з дня нараджэння выдатнага беларускага гісторыка, аднаго з пачынальнікаў айчыннай гістарыяграфіі. Зборнік матэрыялаў канферэнцыі можа служыць добрай ілюстрацыяй росту цікавасці да рэгіянальнай гісторыі ў Беларусі. Пераважна гродзенскія даследчыкі рэпрэзентуюць у рэцэнзаваным зборніку тры аб’екты аналізу — гістарычны партрэт І. Анацэвіча, характарыстыка эпохі ды І. Анацэвіч і беларускае асветніцтва.

Зборнік пачынаецца заказным і абавязковым для выданняў фінансаваных мясцовымі адміністрацыямі артыкулам-справаздачай тагачаснага кіраўніка Бераставіцкага райвыканкама Яна Васілеўскага, дзе ён адзначае дасягненні бераставічан на ніве адраджэння свайго краю ва ўсіх сферах жыццядзейнасці.

Больш цікавым прадстаўляюцца артыкулы прафесараў Гродзенскага ўніверсітэта імя Янкі Купалы — Святланы Марозавай „Прафесар І. Анацэвіч як гісторык” і Сяргея Габрусевіча „Прафесар Ігнат Анацэвіч. Партрэт”. Дарэчы, яны ў сааўтарстве ў 2005 г. выдалі манаграфію „Прафесар Ігнат Анацэвіч. Жыццё. Спадчына: гістарычны нарыс”. Першы аўтар няспешна ўводзіць чытача ў суворую рэчаіснасць тагачаснай Рэчы Паспалітай. Паводле даследчыцы, станаўленне Анацэвіча як гісторыка-прафесіянала адбылося ў Кёнігсбергскім універсітэце. Тут ён упершыню пачаў даследаваць крыніцы па гісторыі ВКЛ. Пасля Кёнігсберга І. Анацэвіч вывучае архівы і бібліятэку графа Румянцава ў Расіі, дзе значна больш паглыбляе веды па гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Далей С. Марозава коратка апісвае выкладчыцкую і даследчыцкую дзейнасць славутага гісторыка ў Беластоцкай гімназіі і Віленскім універсітэце. Лічыць яго пачынальнікам сістэматычных даследаванняў па спецыяльных гістарычных дысцыплінах на Беларусі: храналогіі, гістарычнай геаграфіі, генеалогіі, дыпламатыі. Напрыканцы свайго артыкула аўтарка шкадуе аб ненапісанай І. Анацэвічам капітальнай працы па гісторыі ВКЛ.

У артыкуле, падрыхтаваным С. Габрусевічам, аўтар падае цікавыя факты з жыцця Ігната Анацэвіча, а менавіта аб яго арганізатарскіх здольнасцях. Напрыклад, старшынства ў студэнцкай арганізацыі ці падрыхтоўка да балю ў гонар караля Фрыдрых Вільгельма III і знакамітых людзей дзяржавы. У разрэз з меркаваннем С. Марозавай аўтар да-

водзіць, што Анацэвіч не разумеў сэнсу дыпламатыі і прасіў адкласці яе выкладанне на няпэўны час.

Сваё стаўленне да славутага гісторыка выказала Альбіна Семянчук, якая прысвяціла свой артыкул навуковай спадчыне І. Анацэвіча, а менавіта калекцыі збору дакументаў па гісторыі Вялікага Княства Літоўскага і беларускіх зямель, які паўстаў у XIX стагоддзі, а сёння захоўваецца ў Санкт-Пецярбургу ў Інстытуце рускай літаратуры РАН, так званым „Пушкінскім доме”. Аўтарка падае імёны тых, хто займаўся вывучэннем спадчыны Анацэвіча. Гэта супрацоўнік Пушкінскага дома Сяргей Нікалаеў і польскі даследчык Фелікс Пагарэцкі. Параўноўваючы сучасны стан калекцыі з каталогам, які склаў Віктар Каліноўскі, А. Семянчук прыходзіць да высновы, што больш чым на трэць каштоўны збор Анацэвіча не захаваўся. Даследчыца падае структуру збору Анацэвіча па каталогу В. Каліноўскага, па якім можам меркаваць аб пачатковым складзе збору вядомага знаўца даўніны. Прыводзіцца і агульная колькасць дакументаў — 820. „Аднак колькасць дакументаў у каталогу В. Каліноўскага не адпавядала колькасці адзінак захавання, бо пад некаторымі нумарамі налічвалася некалькі дакументаў”, — сцвярджае А. Семянчук. Варты асаблівай увагі спіс літаратуры, дзе можна заўважыць вельмі каштоўныя крыніцы па дадзенай тэме.

Погляды Ігната Анацэвіча на гістарычную навуку можна знайсці ў артыкуле Віктара Белазаровіча „Генезіс гістарычнай навукі паводле Ігната Анацэвіча”. Даследчык падымае пытанне аб прыналежнасці гісторыка да пэўнай нацыянальнай гістарыяграфіі, а таксама яго метадалагічны падыход да сусветнага гістарычнага працэсу. Аўтар падае перыядызацыю сусветнай гісторыі паводле І. Анацэвіча, а таксама перыядызацыю гістарыяграфіі сусветнай гісторыі (3 перыяды: антычны, сярэдневяковы, новы). Далей ідзе характарыстыка кожнай з эпох і стаўленне да яе І. Анацэвіча. Напрыканцы аўтар адносіць славутага дзеяча да дзвюх гістарыяграфічных школ: „манархічнай” школы Адама Нарушэвіча і „рамантычнай” Іахіма Лялевеля.

Аналіз беларускага асветніцтва і ўзدهання яго на студэнтаў і выкладчыкаў Віленскага ўніверсітэта можна знайсці ў артыкулах Сяргея Марозава, Аляксея Пяткевіча і Івана Трацяка. С. Марозаў у сваёй працы пад загалоўкам „Тайнае студэнцкае таварыства «Племя сарматаў» у Віленскім універсітэце і судовая справа прафесара І. Анацэвіча” разглядае дейнасць таварыства, яго арганізатараў і кіраўнікоў, правілы прыёму ў арганізацыю. Як сцвярджае аўтар, „справе” Анацэвіча даў штуршок данос аднаго з сябраў таварыства Канстанціна Захі. Далей даследчык аналізуе ўсе складанасці судовай справы Анацэвіча, абапіраючыся на грунтоўны падмурак з архіўных матэрыялаў.

Шмат увагі прафесарам Віленскага ўніверсітэта надзяляе Іван Тра-

цяк у сваім артыкуле „Беларускія прафесары Віленскага ўніверсітэта (1803-1832 гг.)”. Аўтар дастаткова дасканала раскрывае прафесарскі склад навучальнай установы, дзе нацыянальная і этнічная прыналежнасць навукоўцаў закранаецца ў большай ступені. Для гэтага даследчык увадзіць наступныя крытэрыі беларускасці прафесараў: 1) выхадцы з этнічнай тэрыторыі Беларусі; 2) асабістая і прафесійная зацікаўленасць духоўнай і матэрыяльнай культурай краю, яго гісторыяй, мовай і рэлігіяй. Далей І. Трацяк падае спіс некаторых прафесараў медыцыны (кароткія звесткі пра іх), так як 90 адсоткаў з іх былі выхадцамі з этнічнай Беларусі. Напрыканцы аўтар павярхоўна азнаямляе і з іншымі прафесарамі і выкладчыкамі Віленскага ўніверсітэта, якія паходзілі з тэрыторыі Беларусі.

Прафесар Аляксей Пяткевіч у сваім артыкуле „Ігнат Анацэвіч і развіццё беларускага асветніцтва” больш увагі надае вядомым асветнікам, якія выйшлі са сцен Віленскага ўніверсітэта. Аўтар аналізуе дасягненні асветніцкай дзейнасці ва ўсіх галінах навукі на Беларусі. Навуковец лічыць І. Анацэвіча „адной з самых значных, ключавых фігур” у працэсе паслядоўнага распаўсюджвання ідэй Асветніцтва на нашай зямлі.

Варты ўвагі артыкул Сяргея Токця „Сяляне Бераставіччыны ў часы Ігната Анацэвіча”. Гродзенскі гісторык дае даволі падрабязныя звесткі пра гаспадарчы стан мясцовых сялян і панскага фальварка, склад насельніцтва маёнтка, павіннасці, якія сяляне выконвалі на карысць свайго ўладальніка і дзяржавы. Апісанне навучальных устаноў у канцы XVIII і ў XIX ст., а таксама асаблівасці іх функцыянавання дае Іна Соркіна ў сваім тэксце „Адукацыйна-асветніцкі патэнцыял гарадскіх паселішчаў Гродзеншчыны ў канцы XVIII — першай палове XIX стст.”. Даследчыца характарызуе сярэдняю адукацыю Гродзенскай губерні, параўноўвае адукацыйна-асветніцкую значнасць гарадоў і мястэчак Гродзеншчыны разглядаючы перыяду, і прыходзіць да высновы, што яны пераўзыходзілі такія ж паселішчы ўсходняга рэгіёна Беларусі. Аўтарка апісвае цэнтры пачатковай і сярэняй адукацыі: прыхадское вучылішча у Вялікай Бераставіцы, Жыровіцкую і Свіслацкую гімназіі, школу піяраў у Шчучыне. Таксама прыводзяцца звесткі аб царкоўных і манастырскіх бібліятэках (царква ў Шарашове, бібліятэка Жыровіцкага манастыра, піярскага кляштара ў Шчучыне), музейных зборах. Праца І. Соркінай насычана статыстычнымі данымі, што дапамагае ўявіць памеры адукацыйнай і асветніцкай дзейнасці. У артыкуле Тацяны Маліноўскай „Тэндэнцыі развіцця архітэктуры Гродна напрыканцы XVIII ст.” змястоўна пішацца пра этапы будаўніцтва горада ў часы Антонія Тызенгаўза. Лічу, што варта было б даследаваць не толькі сталіцу губерні, але і распавесці аб архітэктурных здабытках Вялікай і Малой Бераставіцы і іх ваколіц.

Два артыкулы ў зборніку, напісаныя школьнымі настаўнікамі, прысвечаны арганізацыі мясцовай краязнаўчай працы і магчымасцям рэгіянальных даследаванняў малой радзімы Ігната Анацэвіча — Бераставіччыны. Леанід Калеснік з Вялікіх Эйсмантаў, распавядае пра дзейнасць школьнага краязнаўчага таварыства „Янус” за 2003-2005 гг. Менавіта з падобных мясцовых гурткоў і таварыстваў нараджаюцца ў будучыні сапраўдныя навукоўцы. А Таццяна Эйсмант у тэксце „Школьны музей як сродак фармавання гістарычнай памяці ў вучняў” на прыкладзе Малабераставіцкай сярэдняй школы высвятляе сапраўды багатыя магчымасці ўплыву гісторыі як навучальнага прадмета і як важнай часткі нацыянальнай культуры на свядомасць нашых дзяцей.

Падсумоўваючы можна адзначыць, што кожны з разгледжаных артыкулаў дае значна большае разуменне постаці Ігната Анацэвіча і эпохі яго жыцця і дзейнасці. Дзякуючы невялічкаму па памерах, але грунтоўнаму з большага па змесце, зборніку ў гісторыі Беларусі стала на адну вырваную бачыну менш.

Павел Габрусевіч
(Гродна — Масты)